ÎNTRE LINIŞTE ŞI FERICIRE. GÂNDURI PENTRU O ALTĂ LECTURĂ A FERICIRILOR (*Mt* 5,1-12)

Lucian FARCAŞ

Riassunto: Le riflessioni seguenti propongono un'analisi comparativa tra il Decalogo – la sintesi morale dell'AT e le beatitudini, la proposta fatta da Gesù nel discorso della montagna – sintesi dell'insegnamento di Gesù. L'analisi non voule diminuire l'importanza del Decalogo, nemmeno intende dire che i comandamenti non sono più attuali, non hanno più valore. L'intento è una migliore comprensione del Decalogo per avere accesso agli insegnamenti di Gesù.
Dopo un breve esame dei dieci comandamenti e delle beatitudini, seguirà un'analisi del Decalogo nella sua dimensione etico-sociale. Le beatitidini saranno presentate non solo come un prolungamento delle dieci parole, ma come un perfezionamento dell'identità del cristiano. Alla fine, saranno evidenziati gli impulsi per una vita cristiana permeata da gioia e felicità.

Parole chiave: Decalogo, beatitudini, insegnamento, etica, felicità.

Introducere

Conform tradiţiei şi practicii în care am fost obişnuiţi încă de mici, ne facem examenul de conştiinţă în diferite ocazii: seara, înainte de a merge la culcare, înainte de a merge la spovadă şi de fiecare dată la începutul sfintei liturghii. De obicei, facem această examinare a conştiinţei punându-ne întrebări legate de respectarea sau nerespectarea poruncilor – mai întâi, cele zece porunci; apoi cele cinci ale Bisericii –, pe urmă examinăm atitudinea noastră de acasă, în familie, la şcoală, la locul de muncă şi în societate. De fiecare dată ne întrebăm ce poruncă am încălcat, care este gravitatea acestei încălcări, de câte ori etc. În urma unui astfel de act de cercetare a cugetului ajungem – vrem nu vrem – la o concluzie care ne pune în faţa unei conştiinţe liniştite sau a unei conştiinţe apăsate.

De cele mai multe ori, când ne examinăm pe noi înşine, ne întrebăm de situaţia conştiinţei noastre, conştiinţă care se rezumă la ascultarea sau neascultarea faţă de legi: de porunci imperative sau prohibitive. Am putea spune că, la urmă, ne putem simţi liniştiţi sau nu. Trebuie să ne punem totuşi întrebarea dacă acesta este nivelul la care trebuie să ajungă omul şi creştinul. Ajunge ca să avem doar o conştiinţă liniştită, să nu trebuiască să ne reproşăm nimic conştiinţei? Dacă gândim astfel, ne situăm la un nivel

inferior mesajului şi aşteptării lui Isus faţă de om. Nu întâlnim nicăieri în Noul Testament texte din care să reiasă că Isus a venit pentru a ne aduce liniştea sau liniştirea conştiinţei. În schimb, găsim suficiente dovezi în care Domnul vorbeşte despre bucuria şi fericirea la care este chemat omul, bucurie şi fericire care trebuie să fie semne caracteristice ale vieţii umane şi creştine.

În acest context, în cadrul cercetării cugetului, s-ar impune de la sine întrebarea privind situaţia fericirii noastre: Am fost fericit? Am trăit bucuria cristică şi, de aceea, uman-creştină? Faptul că nu ne prea punem astfel de întrebări la cercetarea conştiinţei arată că suntem educaţi şi formaţi într-o mentalitate legalistă: în centru stă legea, iar în funcţie de atitudinea noastră faţă de legi, ne definim şi condiţia noastră de viaţă. Respectarea legilor poate să ne aducă cel mult liniştea conştiinţei individuale, dar nu bucuria şi fericirea, înţelese în contextul mesajului salvific al lui Cristos.

Reflecţiile de faţă propun o analiză comparativă în cadrul unei paralele între Decalog – sinteză a codului moral al Vechiului Testament – şi Fericirile propuse de Isus în predica de pe munte – sinteză a învăţăturii lui Isus în cadrul Noului Testament.

Analiza de faţă nu vrea să lase de înţeles că Decalogul şi-ar pierde din valoare, că n-ar mai fi actual, că poruncile sale nu ar mai cere din partea omului de astăzi respect şi împlinire. Intenţia de bază este o înţelegere mai largă a Decalogului pentru ca astfel să putem găsi un acces mai convingător la învăţătura lui Isus. Astfel urmează o scurtă prezentare a Decalogului şi Fericirilor ca texte în învăţătura tradiţională a Bisericii. Apoi va fi analizat Decalogul în funcţiunea sa etico-socială. Fericirile vor fi prezentate aparte ca fiind nu numai o continuare a Decalogului, ci o perfectare a lui în definirea personalităţii cristice a celui ce e chemat să-l urmeze pe Isus. Un ultim punct va fi o concluzie în urma celor prezentate, concluzie ce vrea să scoată în evidenţă noi impulsuri pentru o viaţă creştină caracterizată nu numai de o conştiinţă liniştită, ci şi de bucurie şi fericire.

1. Decalogul în concurenţă cu Fericirile?

Creştinii şi-au făcut un nume, iar Biserica Catolică a devenit chiar renumită pentru poziţia faţă de porunci, faţă de legi, în cadrul învăţăturii morale. În centrul acesteia au stat aproape dintotdeauna poruncile deduse şi prezentate pe schema Decalogului. Aşa cum ne aducem aminte din copilărie, cum am învăţat la catehism şi cum ne este dat să auzim şi astăzi, în centrul orientării noastre etice stă legea Decalogului. Teologia morală a dezvoltat doctrina sa bazându-se pe Decalog ca schemă de bază a prezentării învăţăturii morale a Bisericii. Pentru a avea o viaţă liniştită, omul – credinciosul –

nu avea nimic de făcut decât să respecte cu cea mai mare severitate poruncile, arătând prin asta ascultare şi supunere faţă de legi. Identitatea sa se definea prin relaţia sa faţă de Decalog, faţă de voinţa lui Dumnezeu exprimată în prevederile Decalogului. Noul catehism al Bisericii Catolice prezintă învăţătura morală continuând această tradiţie bazată pe schema Decalogului. În centru stau ascultarea şi supunerea din partea omului (imperfect) faţă de legi (absolut sigure şi garantate în valabilitatea lor).

Cât priveşte Fericirile, ele nu a fost prezentate în tradiţia creştină în adevărata lor dimensiune cristologică şi soteriologică. În primele secole ale creştinismului s-a acordat acestui text (*Mt* 5,1-12) mai multă atenţie decât în secolele care au urmat, mergând până în zilele noastre. Fericirile au fost folosite adesea ca texte sau propoziţii de mângâiere, de alinare şi încurajare în mod deosebit a celor loviţi de soartă: a săracilor, a bolnavilor, a celor prigoniţi şi oropsiţi. Promisiunile din partea a doua a fiecărei Fericiri nu puteau fi înţelese decât ca o împlinire în viaţa de după moarte (în caz individual) sau la sfârşitul lumii (la nivel comunitar). Astfel, putem spune că cei cărora li se adresează Fericirile sunt cei năpăstuiţi de soartă – oamenii lipsiţi de cele materiale, lipsiţi de putere în viaţa politică sau socială sau împinişi la marginea societăţii, unde nu au şansa de a face nimic altceva decât de a suporta vitregiile existenţei terestre, cu nădejdea că dincolo va fi mai bine.

Este aceasta învăţătura lui Isus? A fost Isus cu adevărat sărac? A fost el cu siguranţă lipsit de putere politică, de influenţă socială şi de mijloace economice? Cu siguranţă că nu! În calitate de Fiu al lui Dumnezeu, Isus Cristos nu putea să nu aibă putere, să nu fie bogat, să nu stea în centrul atenţiei existenţei!!! Isus nu a fost sărac, el s-a pronunţat de bunăvoie pentru sărăcie, el a devenit sărac. Asta înseamnă că el şi-a investit bogăţia pentru a-i îmbogăţi pe cei săraci. Isus nu a fost lipsit de putere, el nu şi-a negat niciodată demnitatea regească, el nu a renunţat la poziţia sa politică, el a investit această putere regească şi, de aceea, politică pentru a se angaja în vestirea şi împlinirea împărăţiei lui Dumnezeu. Asta înseamnă: el – cel tare – a devenit slab, pentru a împărţi din puterea sa celor oropsiţi, pentru a-i aduce din sclavie în împărăţia libertăţii. Isus nu şi-a petrecut viaţa separat de realităţile lumeşti. El a rămas în centrul acestei lumi pentru care a şi fost trimis de fapt. El nu a desconsiderat atenţia cu care a fost înconjurat de oamenii însetaţi de cuvânt eliberator şi de comuniune mântuitoare. Ceea ce a făcut el cu numele pe care şi l-a câştigat a fost un pas înapoi faţă de poziţia sa socială, pentru a-i aduce în centru pe cei excomunicaţi din viaţa socială. Asta înseamnă: el aşază conştient persoana sa în umbră pentru a-i scoate la lumină pe cei obligaţi să trăiască în umbra morţii...

Isus nu-i proclamă pe cei săraci fericiți, pentru simplul fapt că sunt săraci, mai ales din punct de vedere material. În schimb, el îi proclamă fericiți pe cei care devin în mod conştient săraci, pentru ca prin renunțarea lor liberă la avere să facă posibilă o viață mai umană şi mai bună pentru cei loviți de sărăcie în toate dimensiunile ei.

Fericirile proclamate de Isus nu sunt cuvinte de mângâiere ieftină în situații în care şi-aşa nu se mai poate face nimic: ele nu sunt ultimele mijloace înainte de resemnare sau capitulare în fața greutăților vieții umane. Cuvintele lui Isus au caracter programatic, mult mai adânc şi mai semnificativ, mai eficace şi mai salvific decât cuvintele Decalogului. Ele nu sunt mijloace de alinare în neputință, ci sunt un program de orientare ființială a vieții umane, viață înțeleasă ca un drum spre împărăția lui Dumnezeu. Fericirea propusă de Isus în textul plasat în cadrul predicii de pe munte nu este un dar absolut gratuit din partea lui Dumnezeu, ci o şansă şi o posibilitate pentru ca omul să poată parcurge, însoțit şi capacitat de Dumnezeu, drumul devenirii: drumul pascal care duce la bucuria învierii prin disponibilitatea dăruirii de sine până la punctul cel mai de jos al nebuniei crucii.

Ajunşi la acest punct, trebuie să precizăm că nu este vorba despre o concurență între Decalog şi Fericiri, conținutul şi relevanța lor nu se exclud reciproc. Important de ştiut este faptul că fiecare dintre aceste texte îşi are rolul său specific: Decalogul este destinat şi compus ca atare pentru reglementarea vieții sociale; Fericirile sunt propuse ca desfăşurare a personalității umane pornind de la valorile proprii, valori care sunt destinate a fi dezvoltate într-un angajament de dăruire în orizontul cristic al împărăției cerului.

2. Dimensiunea socială a Decalogului

Gândurile care urmează să fie prezentate în continuare nu trebuie să rănească sentimentele profund religioase față de ceea ce ştim că este Decalogul: cele zece porunci date de Dumnezeu lui Moise pe Muntele Sinai. Consider ideile care urmează ca o completare necesară la ceea ce ştim şi credem că este valoare Decalogului. Faptul care a generat următoarele remarci este legat de modul nostru de a trăi spovada. Sacramentul spovezii este deosebit de important în viața creştină: este momentul întâlnirii omului în plină libertate; şi totuşi ajuns în întuneric, cu Dumnezeu, tatăl care redă viața nouă în lumina lui Cristos, viață care se poate împlini în puterea Duhului Sfânt care lucrează creativ în Biserică.

În ciuda acestei descrieri a spovezii, din experiența personală de pe parcursul multor ani, din experiența acumulată în urma practicii pastorale, din discuția cu mulți credincioşi, nu putem trece cu vederea faptul că am

trăit adesea momente de frică în momentul în care trebuia să ne spovedim – mai ales când acest „trebuia” venea mai mult din afară (ne obligau părinţii, ne forţau ochii vecinilor sau ne determinau prescripţiile condiţiei în care ne duceam viaţa, de exemplu, în seminar sau în mănăstire) şi mai puţin ca o dorinţă şi o hotărâre liberă din partea noastră. În aceste cazuri de frică, de teamă – pentru mulţi de groază –, nu era exclusă bucuria, dar ea, bucuria, nu era rodul reconcilierii cu Dumnezeu sau cu ceilalţi, ci pur şi simplul bucuria că am scăpat de spovadă. De ce atât de multă frică şi atât de puţină bucurie?

Un posibil răspuns poate fi dat în urma unei analize a modului cum facem pregătirea pentru spovadă.

De cele mai multe ori, ne folosim de o schemă bazată pe porunci, în primul rând cele zece porunci. Modul cum înţelegem şi aplicăm conţinutul acestor porunci la viaţa noastră particulară determină în mare parte frica sau bucuria de la spovadă. În primul rând, trebuie să remarcăm faptul că noi nu am învăţat cele zece porunci cu preambulul care însoţeşte Decalogul la început: este prezentarea personală a lui Dumnezeu ca Eliberator al poporului israelit aflat în sclavia din Egipt şi ca garant al libertăţii şi independenţei în ţara promisă, acolo unde curge lapte şi miere.

Lăsând la o parte semnificaţia religioasă a Decalogului, trebuie să luăm în considerare conţinutul acestuia. Nu trebuie să se simtă nimeni lezat de faptul că Decalogul nu este nici descoperirea şi nici monopolul Vechiului testament şi, de aceea, nici a poporului evreu. Conţinutul Decalogului este prezent integral sau parţial în codul moral al tuturor popoarelor – aici e cazul culturilor şi popoarelor din Antichitate. Cuvântul cel mai potrivit pentru a înţelege corect Decalogul este termenul modern de **constituţie**, acea lege fundamentală care stă la baza statelor moderne. Decalogul trebuia să îndeplinească în cadrul poporului ales aceeaşi funcţie pe care un cod moral – deci constituţia unui popor sau grupare etnică – o are în reglementarea şi garantarea / asigurarea vieţii sociale, a vieţii comune. Această funcţie de reglementare şi garantare a vieţii sociale trebuia să ofere posibilitatea fiecărui membru al poporului sau al grupării etnice de a trăi în siguranţă. Pentru Antichitate viaţa nu putea fi garantată şi asigurată decât trăind împreună cu ceilalţi, încercând să împlinească activităţile necesare existenţei umane împreună. Greutăţile cu care se confrunta viaţa umană nu puteau fi biruite decât printr-o cooperare a tuturor membrilor, printr-o respectare a unei ordini comunitare, ordine care putea fi realizată prin crearea de legi corespunzătoare şi prin respectarea lor. Nerespectarea acestor legi însemna în primul rând nu atragerea unei situaţii de păcat în adâncul inimii omului, ci atrăgea asupra celui în cauză o pedeapsă foarte gravă

pentru faptul că prin încălcarea legii el a periclitat garanția şi siguranța vieții comunitare. Prin faptele sale el a lezat viața poporului şi a comunității.

Din aceste motive, membrul unei comunități se ştia în siguranță atât timp cât el respecta legile din codul – constituția – acceptat de toți. Când ajungea să desconsidere prescripțiile legale ale comunității, să le încalce, el se făcea vinovat în fața celorlalți, care, conform legilor dure ale existenței de atunci, îl puteau acuza ca fiind duşman al vieții publice. Astfel de duşmani nu meritau totdeauna iertarea, de multe ori erau nu numai excluşi – exilați – din sânul poporului sau al comunității, ci erau chiar condamnați la moarte: era o măsură extremă pentru a îndepărta acel fenomen sau factor care periclita în mod ireversibil viața socială.

Din cele prezentate mai sus, putem spune: individul se putea regăsi numai în contextul vieții sociale. El avea siguranța vieții sale numai dacă aceasta era acceptată şi confirmată de comunitate, de ceilalți, deci din exterior. Comportarea sa față de prescripțiile legale îl plasa în mod obligatoriu într-o situație de linişte: când le respecta; sau de nelinişte / nesiguranță: când le încălca. Altfel spus: omul se afla adesea în fața unui tribunal care era îndreptățit să rostească sentința asupra sorții sale: vinovat sau nevinovat. În cazul vinovăției era cuprins de spaimă, de frică şi teamă pentru că urma pedeapsa – excluderea sau chiar executarea lui; în caz de nevinovăție se simțea uşurat, eventual liniştit, că n-a fost chiar aşa de rău cum părea să fie. Înainte de înfățişarea în fața tribunalului, „penitentul" nu putea să fie unul care să se bucure, pentru că aceasta nu era sub controlul lui personal, ci era în mâinile celor care aveau să hotărască totul ca putere venită din afară, din exterior – putere care se bazează pe lege, şi nu pe inima omului.

Datorită practicii concrete în privința spovezii, ne-am făcut un nume prost – între noi şi în fața societății. Un studiu analitic de factură sociopsihologic a putut arăta că cei care trăiesc cel mai mult sub imperiul fricii sunt creştinii, iar între aceştia, catolicii sunt pe primul loc. Pentru ce este aşa? Răspunsul, cum am amintit mai sus, poate fi găsit în faptul că toate aspectele Decalogului prezentate în relevanța lor socială, în contextul de viață comunitară împreună cu alții, sunt prezente în practica spovezii. Spovada este pentru mulți un tribunal în care penitentul este judecat în primul rând de conştiința sa, în doilea rând de duhovnic şi în al treilea rând de Dumnezeu. Ne punem întrebarea: ce fel de conştiință este conştiința care-l judecă pe penitent? În realitate, ea nu este conştiința sa, ci este instanța judecătorească impusă omului – membrului – din afară, de către alte instanțe dotate cu autoritate asupra lui: părinții, şcoala, biserica, societatea... Cine este duhovnicul care-l judecă? Din păcate, nu întotdeauna cel care vesteşte şi celebrează întâlnirea omului aflat în păcat cu Dumnezeu

cel iertător şi plin de milostivire. Adesea preotul din confesional este un judecător marcat şi el de o mentalitate social-legalistă, şi nu de o conştiinţă personal-umană: el nu este întotdeauna mijlocitorul unui dialog între Dumnezeu mereu creatorul omului şi omul venit în faţa Lui pregătit pentru un nou început în harul Domnului... Cine este Dumnezeu care-l judecă pe penitent la spovadă? Din păcate, nu este mereu Dumnezeu cel adevărat, Tatăl Domnului nostru Isus Cristos; adesea este o imagine falsă a lui Dumnezeu, o imagine turnată în chipul judecătorului care cere socoteală de la supuşii săi pentru faptul că, nerespectând poruncile sale (ale sale sau ale oamenilor, făcute de oameni şi puse pe seama lui Dumnezeu), l-au lezat în mod infinit: lezându-l pe Dumnezeu care este veşnic, vinovăţia capătă prin asta dimensiuni infinite: poate omul, ca fiinţă finită, să împlinească un act cu relevanţă infinită?

Nu este greu de înţeles de ce bucuria de la spovadă nu este bucurie, ci răsuflarea uşurată că am scăpat de o situaţie penibilă: „penibil” este un cuvânt care se referă cu siguranţă la pedeapsă, are legătură cu cuvântul penal – *poena* (= pedeapsă). Noi vorbim despre penitent, despre penitenţă, despre act penitenţial... Este trist să descoperim că până şi limbajul care prezintă un sacrament atât de important precum cel al reconcilierii este total axat pe ideea de pedeapsă. Cum poţi să te bucuri când auzi mereu de pedeapsă?

În acest context trebuie să atingem un alt punct destul de sensibil. Lipsa bucuriei de la spovadă are o rădăcină care trebuie privită în unghi dogmatic. În cadrul spovezii n-am experimentat suficient darul mântuirii, dar absolut gratuit al lui Dumnezeu. Motivul fricii şi spaimei de la spovadă se datorează condiţiei dificile în care se află „penitentul”: în loc să descopere şi să trăiască darul gratuit al lui Dumnezeu, el trebuie să-şi merite, să-şi câştige dreptul la a exista mai departe prin primirea şi executarea unei pedepse. Când acest lucru nu este posibil, el ştie că va fi excomunicat (exclus din mijlocul celorlalţi) sau condamnat pe veci (ameninţarea exagerată cu focul veşnic al iadului nu trebuie privită doar ca o expresie retorică: ea are un efect extraordinar pentru cel în cauză. Loc pentru bucurie sau spaimă?

3. Dimensiunea personală a Fericirilor

Faptul că în programul lui Isus – în predica şi faptele sale – Decalogul nu ocupă un loc deosebit de important arată în primul rând limitele acestuia. Isus a fost conştient de faptul că prevederile legale nu pot asigura ordinea în mod automat – legile, fie ele cât de bune, rămân limitate. Faptul acesta este prezent mai ales pentru că ele sunt făcute şi aplicate de oameni – deci de fiinţe limitate. Faptul că ei pun aceste legi sub autoritatea lui Dumne-

zeu nu schimbă prea mult din aspectele şi limitele lor. Pe de altă parte, Isus este conştient mai ales de faptul că existenţa şi definirea omului nu pot fi reduse la viaţa lui ca individ şi membru într-o societate, într-o comunitate. Domnul ştie că societatea are faţă de individ un rol de cele mai multe ori coercitiv, reductiv. Acceptând cu toată sinceritatea dimensiunile pozitive şi necesare ale Decalogului, ale unei constituţii, ale unei societăţi democratice, nu putem să trecem cu vederea limitele şi reducţionismul acestora. Situaţia devine mult mai tragică în momentul în care societatea, membrii ei, se transformă în instanţe absolutiste, dictatoriale şi îi tratează pe membrii săi, pe indivizi, cu legi pretinse a fi negreşelnice şi perfecte: singurii vinovaţi nefiind decât supuşii nesupuşi legilor şi dispoziţiilor lor.

Ascultătorii lui Isus au remarcat de mai multe ori că el propune o învăţătură nouă, nu în felul cărturarilor. Ei au mai remarcat şi faptul că Isus propunea această învăţătură nouă cu autoritate. De unde vine această autoritate a lui Isus? Ce înseamnă aceasta? Şi faţă de acest termen avem o mentalitate destul de precară şi nepotrivită. Autoritatea sună pentru mulţi ca fiind o formă represivă prin care cel mare se face ascultat de cei mici, de cei supuşi lui.

În realitate, cuvântul „autoritate" are un sens etimologic mult mai frumos şi mai pozitiv. Să ne gândim la cuvântul „autor": autorul unei cărţi frumoase, al unei opere de artă, al unei compoziţii muzicale de mare ecou... Cel care a creat ceva minunat, ceva impunător, ceva ieşit din comun ne ajută să înţelegem că el dobândeşte o autoritate în domeniul respectiv: literatură, pictură, muzică etc. Această autoritate nu vine din afară, nu i-a dat-o nimeni: el şi-a dobândit-o prin creativitatea sa, prin munca sa, prin statornicia sa – prin personalitatea sa. Al doilea aspect legat de faptul că autoritatea nu este o instanţă sau o formă represivă, este bucuria pe care o are autorul (care are autoritate), bucurie din care împarte şi celorlalţi, tuturor acelora care iau parte în mod liber şi voluntar la rodul creaţiei sale: cititorul cărţii, admiratorul tabloului sau ascultătorul de muzică.

„Visul lui Isus" este să aibă de-a face cu personalităţi pline de autoritate – nu cu sclavi, ci cu prieteni. Asta înseamnă că, în viziunea sa, Domnul nu pledează pentru un raport cu ai săi bazat pe lege/instituţie-ascultare/supus, asta, într-o formă deficitară din punct de vedere politic, social sau economic. Isus nu vrea să aibă de-a face doar cu oameni formaţi sau dresaţi de forţele coercitive din exterior (familie, şcoală, societate, biserică), ci el vrea libertatea inimii umane. Omul nu este om pentru faptul că funcţionează supus între mecanismele vieţii colective – omul nu este om doar prin ceea ce primeşte din afară, ci, în primul rând, prin ceea ce dă el din profunzimea fiinţei sale. Pentru a împlini acest proiect extraordinar de nou şi plin de autoritate, Isus a prezentat în predica şi faptele sale un concept care intenţionează

să-i dea omului valoarea pe care o are el în sine însuşi şi în fața lui Dumnezeu, şi nu redus la modelarea lui în spațiul reducțional al societății.

Evanghelistul Matei a înțeles lucrul acesta. În momentul în care s-a hotărât să redea învățătura lui Isus, el a înțeles că Isus este Cineva care este mai mare decât Moise şi decât toți profeții şi decât toate personalitățile dinaintea lui şi după el. Cadrul în care prezintă Matei învățătura Domnului nu este înzestrat cu mai puțină autoritate decât scena în care a fost proclamat Decalogul pe Muntele Sinai. Fericirile fac parte din Predica de pe MUNTE (după tradiție, este muntele Tabor), sunt proclamate de FIUL LUI DUMNEZEU (pentru care Moise nu este decât un înaintaş modest) şi sunt PROPUSE persoanei umane prezente în primul rând în ucenicii săi, dar şi în cei care-i ascultau cuvântul: atunci, pe munte, şi acum, în orice loc (iar aceştia nu-şi bat capul doar cu țara făgăduinței ca proprietate particulară împotriva altor dezmoşteniți, ci sunt primii chemați la proclamarea şi împlinirea Împărăției lui Dumnezeu pentru toți oamenii şi toate timpurile în toate locurile!). Are predica de pe munte mai puțină importanță decât Decalogul? Practica tradițională arată că da, realitatea evanghelică reprezintă contrariul.

Isus nu este omul care să se mulțumească cu faptul că omul este liniştit, că este în siguranță, că poate să se ducă la culcare cu o conştiință liniştită etc. Marele interes al lui Isus este ca omul să fie umplut de bucurie – Domnul precizează că această bucurie se vrea deplină – şi de fericire. Fără a lua în considerare mesajul legat de bucurie şi fericire, putem spune că Isus n-a adus nimic nou în învățătura sa. Cum se ajunge la bucurie? Cum poate să trăiască omul în fericire – şi aici în cadrul existenței terene, nu doar ca o promisiune mângâietoare pentru timpul de după moarte? Liniştea, dacă este cât de cât reală, vine din afară, e dată şi condiționată de alții. Bucuria şi fericirea izvorăsc din adâncul ființei umane şi nu pot fi ținute sub control de factori externi – ele nu pot fi furate dinlăuntrul ființei umane răscumpărate în Cristos şi devenite membru între prietenii săi. Fericirile sunt liniile programatice ca dimensiuni fundamentale ale orientării creştinului în drumul ce duce spre Împărăția lui Dumnezeu. Lectura Fericirilor nu este o lectură uşoară; ele nu pot fi înțelese de oricine. Prima condiție pentru a putea citi şi înțelege corect Fericirile este aceea de a ține cont de dimensiunea lor pascală: Cel care le proclamă şi le propune ca drum cu acces la bucurie şi fericire este Isus din Nazaret, Domnul care a murit pentru cauza împărăției lui Dumnezeu şi care a înviat pentru cauza bucuriei şi fericirii omului în comuniune cu semenii săi, cu creația şi, de aceea, cu Dumnezeu.

Toate Fericirile conțin dimensiunea pascală: în fiecare primă parte a Fericirilor este vorba despre caracterul de dăruire a omului pentru o cauză nobilă. Fiecare primă parte conține un grad de moarte benevolă pentru a face spațiu vieții umplute de mai multă calitate. Fiecare fericire este un proces de devenire a ființei umane pornind dinlăuntrul definiției sale: ființa umană este destinată a se împlini în dăruire liberă şi dirijată/orientată către celălalt – către înfrumusețarea creației, către ctitorirea comuniunii cu ceilalți, către împlinirea sa personală în Dumnezeu. Aici este secretul bucuriei şi al fericirii: nu supuşenia față de legile externe, care de multe ori au un efect restrictiv asupra noastră, ci curajul de a deschide drum liber şi larg capacității iubitoare din inima noastră – în, cu şi prin Cristos.

Pentru că aceste idei ar putea să pară destul de abstracte şi teoretice, ar fi bine să urmărim cele spuse în cadrul fiecărei Fericiri:

1) – „Fericiți cei săraci în fața lui Dumnezeu,
2) – căci lor le aparține împărăția cerurilor”.

1) Sărăcia despre care vorbeşte Isus nu este cea materială. Isus are în fața sa ascultători care îl urmează de câtva timp sau îl vor urma în timp şi spațiu; Isus se referă aici la propria lui sărăcie: la faptul că el, cel bogat, s-a făcut sărac, pentru a-i îmbogăți cu darurile sale pe cei săraci. Sărăcia este un proces de devenire a omului, este decizia personală de a oferi o şansă cât mai mare şi cât mai multor semeni la darurile creației. Acest proces implică renunțarea – iar renunțarea şi sărăcia conțin un anumit grad de moarte.

2) Gradul acesta de moarte aparține procesului pascal al bobului de grâu care moare pentru cauza vieții: în cazul de față, urmaşul lui Isus moare prin procesul sărăciei alese liber pentru a face posibilă împărăția cerurilor. Atenție: împărăția cerurilor nu este în viziunea lui Isus „pară mălăiață în gura lui Nătăfleață”, ci este o cooperare cu Isus în evenimentul pascal de moarte cu el şi înviere împreună cu el în contextul Împărăției lui Dumnezeu.

1) – „Fericiți cei care plâng,
2) – pentru că aceştia vor fi mângâiați”.

1) Isus nu este străin de lacrimi: el a plâns cu siguranță când era mic (plânsul nu este un păcat – el s-a făcut nouă întru totul asemenea, în afară de păcat, spune Paul), a plâns la mormântul prietenului său Lazăr, a plâns rugându-se pentru oraşul sfânt Ierusalim, a plâns în Grădina Ghetsemani. Asta nu înseamnă că plânsul este necesar, ci că tristețea, lacrimile şi grijile neliniştitoare sunt o realitate în viața celor care au curajul dăruirii de sine pentru o cauză nobilă – tristețea, înainte de a primi consolare, aduce un pic de moarte.

2) Deja profetul Isaia şi, mai ales, Osea îl proclamă pe Dumnezeu, cel care mângâie: mângâierea din partea Domnului nu este gestul ieftin de atingere a celuilalt cu o mână catifelată sau cu o vorbă mieroasă, adăugând uneori „săracul de tine, las' că trece!". Mângâierea lui Dumnezeu este semn profund şi componentă a mântuirii – în sens biblic, mângâierea înseamnă întărire, mai modern spus: înseamnă capacitare a fiinţei pentru lucruri minunate şi nobile. E o etapă în procesul învierii.

1) – „Fericiţi cei ce nu aplică violenţa,
2) – căci ei vor moşteni pământul (ţara)".

1) Prima regulă a vieţii în condiţiile naturale este lupta pentru supravieţuire. Cine nu ştie să lupte, cine nu e destul de puternic în luptă, acela pierde şi moare – este scos din împărăţia celor vii şi destinat împărăţiei morţii. Aceasta este regulamentul de bază mai ales în regnul animal: peştele mare îl înghite pe cel mic. Şi în regnul uman? Practica politică, socială şi economică nu-l deosebeşte pe om de animal – trăieşte cine luptă şi câştigă. Dar nu şi în opţiunea lui Isus. Om este nu cel care îi linguşeşte pe cei mari şi tari şi-i ucide pe cei mici şi slabi. În ochii Domnului este puternic cel care e dur cu cei mari (şi răi) şi blând cu cei mici (şi neputincioşi): că cei mari te ucid, iar cei mici îţi mănâncă sufletul este o realitate, nu trebuie prea mult explicat – este parte a dimensiunii pascale a morţii lui Isus.

2) Nu vreau să-mi bat capul prea mult cu explicaţia cuvântului „pământ" sau „ţară", în sensul că e vorba despre viaţa de veci sau despre cea vremelnică. Mi se pare aici că e vorba despre altceva: Biblia, mai ales Vechiul Testament (şi de aceea şi NT), scoate în evidenţă dependenţa omului de pământ. Din el se hrăneşte, pe el locuieşte şi se defineşte. Importantă este aici ideea de stabilitate, de durată, de siguranţă dătătoare de speranţă pentru viitor: fericirea de mâine se ancorează în mare parte în stabilitatea de azi – a învia înseamnă a deveni o personalitate stabilă nu distrugându-l pe celălalt pentru a te ridica tu (nu violenţa aduce stabilitate), ci capacitatea de a-l promova pe cel slab – din nou mister pascal.

1) – „Fericiţi cei care însetează şi flămânzesc după dreptate,
2) – căci aceia se vor sătura".

1) Din analiza critică a lui Isus privind realitatea existenţei umane, se desprinde clar faptul că dreptatea este mai degrabă un postulat, şi nu o caracteristică: este o perspectivă care se cere realizată, încă nu o prezenţă de care să te poţi bucura. Şi totuşi bucuria poate începe şi în acest moment: Isus se referă în această fericire nu la cei care suferă de foame şi sete din cauza nedreptăţii, ci face apel la cei care au destulă mâncare şi băutură şi ar putea să dea şi altora pentru a face posibilă mai multă dreptate. A înseta şi flămânzi de bunăvoie este o renunţare şi o mortificare (nu [sin]ucidere),

dar această disponibilitate liberă are capacitate creativă – povestea bobului de grâu.

2) Flămânzii şi însetaţii din cuvintele lui Isus nu sunt victimele nedreptăţii în mod neapărat, ci sunt acei care ar avea capacitatea de a se angaja pentru realizarea dreptăţii, numai că acest angajament nu se lasă împlinit fără nişte renunţări care privesc, uneori, dimensiuni vitale ale condiţiei noastre umane: mâncarea şi băutura. Isus ştie că primii paşi ai unui drum spre mai multă dreptate îi reprezintă astâmpărarea necesităţilor de primă ordine a vieţii umane – un colţ de pâine şi o cană cu apă. Prost e că cuvintele frumoase din demagogia politică şi din superficialitatea predicatorilor nu se transformă neapărat în pâine şi apă – doar inima conştientă de valoarea dreptăţii poate favoriza procesul de devenire generoasă a omului (prea des ghiftuit şi beat, insensibil în faţa nedreptăţilor strigătoare la cer) – e posibil în lumină pascală!

1) – „Fericiţi cei milostivi,
2) – căci ei vor afla îndurare”.

1) Această fericire accentuează în mod destul de clar cine sunt destinatarii cuvintelor lui Isus: cei care au de hotărât asupra destinului altora, cei care au putere, cei care pot influenţa, cei care au posibilitatea de a acţiona altfel în viaţă decât ar prescrie îngustimea legilor. A fi milostiv în acest caz înseamnă a-ţi asuma un risc, riscul de a nu fi apărat şi protejat de lege în momentul în care decizia ta se lasă cu un eşec. Isus aminteşte într-una dintre predicile sale că omul va fi tratat cu aceeaşi măsură cu care-i tratează el pe alţii. Or, măsura pe care o decid eu nu e prescrisă de lege, eu o determin – eu sunt cel care hotărăşte comportamentul meu faţă de ceilalţi, mai ales faţă de cei care s-au făcut vinovaţi faţă de mine, sau faţă de instituţia în care-mi desfăşor activitatea; aici trebuie să moară litera legii, pentru a câştiga sensibilitatea inimii.

2) E fantastică această parte a doua: tot ceea ce ne aşteaptă nu este rezultatul meritului sau nemeritului nostru, ci concretizarea unei atitudini de îndurare pe care am putut-o promova chiar noi înşine. Precum spune Paul: mântuirea în Cristos nu este salarizarea omului care are dreptul la munca sa – la respectarea absolută a poruncilor –, ci este darul absolut gratuit al lui Dumnezeu. Cum de e posibil? Pentru că în fiinţa omului se ascunde tainic ceva mult mai mare decât rolul funcţional şi mărginit al legii sabatului, de exemplu. Iar lucrul acesta îl ştie Domnul – a arăta îndurare, înţelegere faţă de celălalt, a accepta îndurarea şi înţelegerea altora, toate acestea se încadrează în etape pascale, pentru că în plin moment pascal Isus a putut să se roage: „Iartă-i, căci nu ştiu ce fac!”

1) – „Fericiţi cei cu inima curată,

2) – căci ei îl vor vedea pe Dumnezeu”.

1) Poate că tocmai această minunată fericire a fost în modul cel mai greşit înţeleasă: se poate ajunge nu numai la reducerea conţinutului ei, ci chiar la falsificarea ei – transpunerea şi arestarea acestei Fericiri în domeniul sexual nu este o excepţie în tradiţia morală creştină (catolică în primul rând). Inima din Sfânta Scriptură reprezintă întregul om. A-ţi păstra inima curată înseamnă a veghea la menţinerea şi dezvoltarea integrităţii personale. Isus ştie că lucrul acesta este foarte greu: de multe ori se plăteşte scump, cu mari pierderi. A nu te da cu oamenii la fapte notorii şi distructive pentru individ şi societate înseamnă des a pierde cunoştinţe, relaţii, şanse de viitor, chiar prieteni... Preţul unei inimi curate – al unei personalităţi care doreşte să stea demn în faţa Domnului – se plăteşte scump. În timpul procesului pascal, Isus a trebuit să-şi apere integritatea demnităţii sale, atunci când i-a cerut soldatului care l-a pălmuit să dovedească dacă este vinovat sau nu!

2) A-l vedea pe Dumnezeu – nu există dorinţă mai mare pentru omul credincios al Sfintei Scripturi. Când psalmistul declară că el caută neîncetat faţa lui Dumnezeu şi-l invocă pe Domnul să-şi arate faţa, să nu şi-o ascundă, el exprimă dorul neliniştit al omului, dor cuprins corect şi complet de sf. Augustin: „Ne-ai creat pentru tine, Doamne, şi neliniştită este inima noastră până nu se va odihni în tine”. Cuvântul „înviere” din limba română mi se pare ca fiind o excepţie în comparaţie cu celelalte limbi. Nemţii spun *auferstehen* – un fel de a te scula; e prea puţin; nici italienii şi nici francezii nu spun mai mult. Românul spune că a în-via este un proces: a intra în viaţă din ce în ce mai mult. Numai aşa se deschide accesul la o comuniune cu Dumnezeu, care este Viaţa prin excelenţă.

1) – „Fericiţi ctitorii păcii,

2) – căci aceia se vor chema fiii lui Dumnezeu”.

1) Desigur că fiecare este chemat să se angajeze la procesul de realizare şi menţinere a păcii. Însă gradul de realizare a păcii depinde în mare parte de poziţia pe care o ocupă fiecare în viaţa comunitară. Astfel, cei aflaţi în funcţii de conducere, pornind de la arena politică, incluzând-o pe cea economică şi socială, până la domeniul culturii, al artei, al sportului, sunt în mod deosebit destinatarii cuvintelor lui Isus. Faptul că mulţi ctitori ai păcii au plătit angajarea lor cu preţul vieţii (pământeşti) este o dovadă că Fericirile nu pot fi citite, înţelese şi practicate fără dimensiunea pascală a morţii şi învierii lui Isus.

2) Ce înseamnă a te numi fiu (mai corect este copil) al lui Dumnezeu? Evanghelistul Ioan atrage atenţia la legătura dintre „a ne numi” şi „a fi”

copiii lui Dumnezeu. A purta un nume înseamnă în primul rând a fi CINEVA. Înseamnă a ieşi din suma de multe numere, din societatea anonimă, pentru a trăi chemarea de a ctitori împreună cu Dumnezeu realitatea păcii. Pacea lui Dumnezeu nu este pacea (de obicei) politică a oamenilor. Pacea biblică cuprinde totalitatea fericirii şi bucuriei omului – este un ţel, un ideal spre care se îndreaptă procesul învierii. A învia înseamnă a descătuşa înlăuntrul nostru energiile creatoare de lume nouă: cooperare pentru edificarea unui cer nou, a unui pământ nou.

1) – „Fericiţi cei prigoniţi din cauza dreptăţii,
2) – căci lor le aparţine împărăţia cerurilor".

1) Din textul Fericirilor se remarcă faptul că împărăţia cerurilor şi *dreptatea* sunt pentru Isus cuvinte centrale. În această fericire ambele expresii conţin dimensiuni mult mai mari. Aici nu mai este vorba că am putea face mai mult pentru dreptate între oameni, astâmpărând foamea şi setea ca necesităţi primare în existenţa umană. În această fericire avem de-a face cu un apel stringent. Dreptatea nu se lasă realizată doar făcând pomană, organizând ajutoare sau făcând colecte. Toate aceste acte şi fapte sunt importante şi chiar necesare. Dar cu asta nu s-a rezolvat problema dreptăţii. Dreptatea este abia atunci realizată (cel puţin în linii mari), când nu mai e nevoie de cerşit, de făcut colecte, de dat pomană: fiecare sau majoritatea are asigurat un minim de viaţă. Asta depăşeşte necesitatea pâinii şi a apei – cuprinde întregul complex al vieţii umane: dreptatea este cadrul împlinit în care omul poate trăi ca om, aşa cum este el înţeles de Dumnezeu. Că acest lucru este greu de realizat – şi totuşi nu imposibil – o putem înţelege numai prin misterul pascal.

2) Împărăţia lui Dumnezeu nu trebuie înţeleasă în cadrul acestei Fericiri ca fiind răsplata de după moarte a celor care-şi pierd viaţa datorită luptei lor pentru dreptate. Ar fi prea puţin şi nu în sensul programului lui Isus. Cel care se angajează pentru dreptatea intenţionată de Isus este cel care trăieşte deja în cadrul împărăţiei cerurilor. Pentru el împărăţia nu trebuie să mai vină, ea este deja prezentă: a început să existe concret în persoana lui Isus şi se lasă trăită de toţi cei care îi urmează lui. Abia din această experienţă personală făcută în mijlocul împărăţiei lui Dumnezeu (şi nu în aşteptarea ei!) poate scoate creştinul forţa necesară pentru a se angaja în slujirea şi realizarea dreptăţii. Abia în spectrul acestei dimensiuni se poate ajunge chiar la martiriu – Isus, mielul pascal, este primul şi cel mai mare dintre toţi martirii – de dragul dreptăţii.

Concluzie

Versetul 11 este o reconfirmare a dimensiunii pascale a programului oferit de Isus în textul Fericirilor. Este vorba în primul rând, despre dimensiunea morţii, a jertfei – este spaţiul dăruirii de sine: *„Fericiţi sunteţi voi, dacă din cauza mea veţi fi înjuraţi şi persecutaţi în toate felurile"*. Versetul 12 accentuează ca o sinteză în aceeaşi perspectivă pascală, de data aceasta dimensiunea învierii: *„Bucuraţi-vă şi tresăltaţi: mare va fi răsplata voastră în ceruri"*. Deci Fericirile au drept încheiere un mesaj de bucurie, fără a lăsa neamintit drumul care duce spre această bucurie, drum care în spiritualitatea creştină este cunoscut ca fiind drumul crucii. În urma celor prezentate se poate pune întrebarea privind un raport dialogal între dimensiunile programatice ale Decalogului şi cele ale Fericirilor.

Aici nu se mai face o analiză, ci se propun câteva concluzii cu caracter practic. Problema-cheie pentru înţelegerea celor prezentate mai sus se leagă de tabloul pe care-l avem noi faţă de om. Deci: cine este omul pentru mine? Ca să pot da un răspuns, prefer, în mod personal, să mă distanţez de imaginea omului pe care am primit-o până acum din partea oamenilor (acest tablou al omului se desprinde neclar şi imprecis conturat din noaptea informaţiei) pentru a descoperi imaginea lui Isus despre om. Pentru el, omul rămâne creatura modelată de Dumnezeu după chipul şi asemănarea lui. Asta înseamnă concret: omul nu este doar o fiinţă destinată să execute comenzi (comenzi = legi, interdicţii şi obligaţii scrise), ci este fiinţa dotată cu capacităţi creatoare. Altfel spus: omul poate să acţioneze şi altfel, creaţional, şi nu doar funcţional.

În tradiţia noastră avem un model funcţional. Omul trebuie să cunoască legile şi să le respecte. Prin asta îşi asigură liniştea şi buna convieţuire cu ceilalţi. Mai mult, prin asta îşi merită un locuşor în împărăţia cerurilor care va veni. Dar este omul şi fericit şi plin de bucurie – premise în predica lui Isus? De aici, două remarci:

– În tradiţia noastră, avem de-a face cu o formaţie destul de legalistă. Legea se referă în general la garantarea valorilor atinse în trecut. Ea salvează şi asigură un cadru de acţiune între membrii şi indivizii unei colectivităţi. În caz de conflict ea aduce nelinişte, şi chiar spaimă. Legea, pentru că vine din afară şi nu poate aborda omul decât mărginit, nu se adresează omului decât în mod limitat. Garantând un anume spaţiu de siguranţă pentru viaţa comunitară, ea reduce şi uneori paralizează dimensiuni mult mai profunde ale vieţii personale şi, de aici şi de aceea, şi ale vieţii comunionale (comunional e ceva mai mult decât comunitar!).

– Nimeni nu poate nega în fiinţa sa chemarea spre fericire, spre bucurie. Însă, în contextul unei mentalităţi bazate pe legalism şi exteriorism nu

este spaţiu pentru bucurie şi fericire – cel mult pentru linişte sau o conştiinţă liniştită. Încă nu e spaţiu pentru mesajul şi proiectul lui Isus. Isus duce mai departe lucrarea mântuirii: el dă spaţiu liber inimii omului, cerând de la el să fie ceva mai mult decât ceea ce-i permite legea să fie. Abia prin aceasta se deschide acces drumul spre bucurie şi fericire. Omul se bucură nu pentru legile pe care le-a respectat şi-aşa cu inima tristă şi cu dinţii scrâşnind, ci pentru ceea ce a făcut cu inimă generoasă, cu proprie iniţiativă: el se bucură dacă a putut să moară pentru a învia în el şi în alţii dimensiuni ale împărăţiei lui Dumnezeu.

Aceste concluzii le putem vedea ca fiind reale, şi nu iluzorii, în predica lui Isus. În parabola fiului risipitor (*Lc* 15), avem de-a face cu două momente foarte importante. Mai întâi, fiul cel mic părăseşte casa părintească. El încalcă Decalogul, care-l obligă să-i cinstească pe părinţi şi nu-i permite să-i părăsească. Procesul de conştiinţă în faţa legii încălcate îl aruncă în mizerie economică şi, mai ales, spirituală. El se află în pericol de moarte. Este cuprins de frică de griji, de necazuri şi, mai ales, de spaima că prin faptele sale s-a făcut vrednic de excomunicare.

Însă în astfel de momente tânărul nostru realizează o trecere fantastică de la îngustimea legii la dimensiunile generoase ale inimii. El descoperă că Tatăl său nu este un legiuitor, ci un Iubitor de oameni – dovadă este atenţia sa faţă de argaţi. Nu pe baza legii, ci pe dimensiunea inimii tatălui, îşi clădeşte tânărul speranţa de a începe o viaţă nouă. Şi care este efectul? Bucuria imensă a tatălui, transmisă fiului revenit şi oferită fiului mai mare, încă incapabil să iasă din arestul legii pentru a da frâu liber legii libertăţii inimii.

Un al doilea exemplu poate fi cel al Mariei Magdalena. În fond, cine este Maria Magdalena din preajma mormântului lui Isus? Nimic altceva decât victima unor acţiuni care, din punct de vedere juridic, au putut justifica excomunicarea lui Isus din mijlocul poporului ales. El s-a făcut vinovat predicând şi acţionând împotriva legii (să luăm lucrurile în serios!). Maria ar fi fost pregătită să accepte resemnată acest destin al lui Isus pe care ea îl iubea atât de mult. Duritatea legii înseamnă pentru mulţi obligaţia de a se resemna în faţa realităţilor pentru care noi suntem prea mici şi prea neputincioşi. Numai că realitatea este alta decât înscenarea făcută de oameni. În momentul întâlnirii cu Isus, Maria Magdalena este invitată să nu se mărginească în bucuria ei la faptul că ar putea să savureze momentul căzând la picioarele lui Isus. Isus are o viziune mai largă: bucuria, dacă este cu adevărat bucurie, nu este o proprietate privată a celor ce se iubesc, ci, pentru că bucuria este întotdeauna rodul iubirii, se vrea anunţată, purtată şi realizată şi pentru ceilalţi. Astfel, Maria este trimisă ca purtătoare de fericire şi bucurie la ceilalţi.

Ideal ar fi ca spaţiul nostru de viaţă în context social să fie garantat cât mai bine de un cod legal cât mai perfect, şi cât mai bine respectat de semenii noştri. Dar lucrul acesta pare să fie o utopie înşelătoare, dacă nu se acordă spaţiu suficient capacităţii creatoare a omului. Isus a cunoscut lucrul acesta foarte bine. De aceea, el ne propune în Fericiri un model mult mai profund pentru a ne modela viaţa. Alături de respectarea legilor bune şi funcţionale, trebuie să dezvoltăm în noi acele energii care stau gata să erupă în inima noastră: capacitatea de a ne dărui creativ pentru o cauză nobilă. Şi care cauză este mai nobilă decât cea a lui Isus?

Cât timp voi rămâne într-o mentalitate legalistă, voi avea posibilitatea de a fi liniştit, cumva asigurat, dar voi avea deseori experienţa fricii, a spaimei, şi voi fi mereu căutat de teamă. Bucurie nu voi avea. Pentru că bucuria nu mi-o dau alţii, ci o am în sufletul meu, în inima mea, numai că trebuie să o descătuşez pentru a se împlini cristic în dimensiunile misterului pascal. Numai capacitatea de a muri şi învia cu Cristos poate deschide drumul spre bucurie – o bucurie interesantă, plină de surprize dureroase, dar singură reală şi creatoare de împărăţie cerească, deja începând aici, pe pământ: în mijlocul acestor realităţi, împreună cu aceşti oameni, împreună cu acelaşi Domn Isus Cristos, trimis la noi de Tatăl să aducă bucurie şi fericire inimii omului, pentru a deveni creatoare de frumos în Duhul Sfânt.